

GTAR 17.07.41

Bilimsel makale

Döne Arslan*Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye.**(E-mail: darslan@kastamonu.edu.tr)***Abay Kunanbayev'in Şiirleri ve Kara Sözlerinde Toplumsal Değerlerin Temsili**

Özet. Bu tebliğ, 19. yüzyıl Kazak toplumunun sosyal ve düşünsel dönüşüm sürecinde önemli bir figür olan Abay Kunanbayev'in şiirleri ve Kara Sözleri aracılığıyla toplumsal değerlerin nasıl temsil edildiğini incelemektedir. Abay, sadece bir şair değil, aynı zamanda bir ahlak filozofu ve halk aydını olarak Kazak kültürünün modernleşmesinde öncü bir rol üstlenmiştir. Şiirlerinde bireysel sorumluluk, ahlaki erdem, çalışkanlık, eğitim ve dini bilinç gibi temalara yer vererek birey merkezli bir değer inşası gerçekleştirmiştir. Kara Sözler adlı nesir eseri ise bu değerleri daha doğrudan, sistemli ve eleştirel bir şekilde ele alarak toplumsal yapının aksayan yönlerini ortaya koyar.

Tebliğde, Abay'ın şiirleri ile Kara Sözleri karşılaştırmalı olarak ele alınmakta; ahlak, eğitim, çalışkanlık, adalet ve din gibi temalar üzerinden biçimsel ve tematik paralellikler ortaya konmaktadır. Şiirlerde daha çok mecazlı, estetik bir anlatım ön plandayken, Kara Sözler'de yalın ve öğretici bir dil hâkimdir. Her iki türde de amaç, Kazak halkını cehalet, tembellik ve ahlaki yozlaşmadan kurtararak "adam bol" (insan ol) ideali etrafında bilinçli ve erdemli bireylerden oluşan bir toplum inşa etmektir. Abay'ın bu anlayışı, yalnızca 19. yüzyıl Kazak toplumunu değil, çağdaş Kazakistan'ın toplumsal ve kültürel yapısını da derinden etkilemeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Abay Kunanbayev, Kara Sözler, Kazak edebiyatı, Toplumsal değerler, Ahlak ve eğitim

DOI: <https://doi.org/10.71078/smndwc72>

Alındı: 09.08.2025; Kabul edildi:29.09.2025; Çevrim içi erişim: 3.10.2025.

Giriş

19. yüzyılın ikinci yarısı, Kazak toplumunun kültürel, sosyal ve düşünsel yapısında köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönüşüm sürecinin en önemli temsilcilerinden biri olan Abay Kunanbayev (1845–1904), Kazak halkının sadece şairi değil; aynı zamanda ahlaki önderi, düşünürü ve eğitimcisi olarak da kabul edilmektedir (Ayan, 2017: 1-3).

Abay'ın kaleme aldığı şiirler ve nesir formundaki Kara Sözler, dönemin geleneksel yaşam tarzı ile modern değerler arasında bir köprü vazifesi görmüş; bireysel erdemlerden toplumsal sorumluluğa kadar geniş bir yelpazede halkına rehberlik etmiştir.

Abay'ın eserlerinde işlediği temel değerlerin başında ahlak, eğitim, adalet, doğruluk, dinî bilinç, çalışkanlık ve bireysel sorumluluk gibi evrensel temalar gelir. Bu değerlerin her biri, sadece bireyin iç dünyasını inşa etmeyi değil, aynı zamanda toplumun ortak vicdanını güçlendirmeyi hedefler. Onun düşünce yapısında halkın cehaletten kurtulması, eğitime yönelmesi ve ahlaki bir toplum yapısının kurulması esas alınır (Sametova, 2024: 398). Bu yönüyle Abay, Kazak Aydınlanma hareketinin en önemli aktörlerinden biri olarak değerlendirilir (Hopaç, 2013: 1-2).

Şiirlerinde çoğu zaman doğrudan halkına seslenen Abay, bireylerin iç muhasebesini teşvik ederken toplumsal yozlaşmayı da sert biçimde eleştirmiştir. Cehalet, tembellik, riyakârlık, çıkarıcılık gibi davranışlar onun şiir ve düzyazılarında sıkça yerilen tutumlardır. Bu açıdan Abay'ın dili hem öğretici hem de sorgulayıcıdır. Abay'ın «insan olmak» ideali, sadece bireysel

erdemlerle sınırlı değildir; bu ideal, toplumun ilerlemesi ve ahlaki bir düzenin tesisiyle bütünleşmiştir (Beylur, 2023: 3).

Kara Sözler, bu ahlaki ve toplumsal öğretilerin en yoğun biçimde ifade bulduğu metinlerdir. Abay bu eserlerinde yalnızca nasihat vermekle kalmamış, aynı zamanda dönemin Kazak toplumuna dair derin bir eleştiri ve teşhis sunmuştur. Dinî inançların şekilcilikten arındırılması, eğitimin yaygınlaştırılması, halkın bilinçlendirilmesi ve ideal bir insan tipinin oluşturulması gibi konular Kara Sözlerin ana eksenini oluşturur (Sharifova, 2021).

Abay'ın hem şiirsel hem de düzyazı dilinde ortaya koyduğu bu değerler, modern Kazak kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Onun ortaya koyduğu fikirler, yalnızca 19. yüzyıl Kazak toplumunu değil, bağımsız Kazakistan'ın bugünkü toplumsal yapısını da derinden etkilemeye devam etmektedir (Ayan, 2017).

Bu tebliğde, Abay Kunanbayev'in şiirleri ve Kara Sözleri temelinde inşa ettiği toplumsal değerler sistemi çok boyutlu bir yaklaşımla analiz edilecektir. Bu bağlamda, Abay'ın eserlerinde ortaya koyduğu ahlaki ilkeler, eğitime yüklediği anlam, inanç ve birey-toplum ilişkisi gibi konular incelenerek, onun ideal insan ve toplum anlayışı açıklığa kavuşturulacaktır.

1. Abay'ın Şiirlerinde Toplumsal Değerler

Abay Kunanbayev'in şiirleri, Kazak toplumunun ahlaki yapısını sorgulayan, bireyleri eğitime, çalışmaya, erdemli davranışlara yönlendiren didaktik bir yapı taşır. Şairin amacı yalnızca estetik bir haz oluşturmak değil, aynı zamanda toplumda dönüşüm yaratacak değerleri inşa etmektir. Bu nedenle Abay'ın şiirlerinde ahlak, eğitim, birey-toplum ilişkisi ve çalışkanlık gibi temel toplumsal değerlerin yoğun biçimde işlendiği görülür.

Ahlaki İlkeler ve Erdemli İnsan Tipi

Abay'ın şiirlerinde ahlaki değerlere büyük önem verilir. Onun idealize ettiği insan tipi dürüst, alçakgönüllü, sabırlı, şefkatli, kanaatkâr ve vicdan sahibidir. Şair, "Beş dost" ve "Beş düşman" kavramlarıyla bireyin sahip olması ve uzak durması gereken davranış biçimlerini açıkça ortaya koyar:

"Pes nerseden kaşık bol, bes nersege aşık bol, adam bolam deseniz"

(Değersiz şeylerden kaç, beş şeye âşık ol; insan olmak istiyorsan...) (Kunanbayev, 1995: 112)

Bu beş temel değer; talep (istek), emek, derin düşünce, kanaat ve merhamettir. Bu şekilde Abay, ahlaki değerlerin yalnızca bireysel değil, toplumsal faydaya dönük olduğunu vurgular (Ayan, 2017: 114-115).

Cehalet ve Eğitimsizlikle Mücadele

Abay'ın şiirlerinde en fazla üzerinde durduğu sorunların başında cehalet gelir. Ona göre toplumun geri kalmasının temelinde eğitim eksikliği ve öğrenmeye karşı ilgisizlik yatmaktadır. "Bilim Bulmadan Övünme" şiirinde şöyle der:

"İlimsiz ahiret de yok, dünya da yok.

Gençliğimde bilimi önemsemedim, büyüyünce de elime düşmedi." (Kunanbayev, 1995, s. 103)

Bu ifadelerle Abay, cehaletin insanın hem bu dünyasını hem de ahiretini kararttığını dile getirir. Eğitimin sadece bir araç değil, insanın kendisini gerçekleştirmesi için zorunlu bir süreç olduğunu belirtir (Beylur, 2023, s. 4).

Çalışkanlık ve Tembellik Karşıtlığı

Abay, tembelliği toplumsal bir felaket olarak görür. Onun şiirlerinde tembellik; yoksulluk, rezillik ve ahlaki çöküntünün kaynağıdır. Şair bu durumu şu dizelerle ifade eder:

"Enbek etsen erinbey,

Toyadı karnın tilenbey."

(Çalışırsan yılmadan, doyar karnın dilenmeden.) (Kunanbayev, 1995, s. 88)

Bu yaklaşımda alın teri kutsanırken, tembellik toplumu geri çeken en büyük hastalık

olarak görülür. Abay, özellikle gençleri çalışmaya, üretmeye ve sorumluluk almaya çağırır. “Esas Önemlisi Ekip Bıçmektir” adlı şiirinde:

*“Bey olmak, Bolıs olmak marifet değil,
Çok çalışmaktan gayrı, hepsi de yalan!”* (Kunanbayev, 1995, s. 99)

Toplumsal Eleştiri ve Sosyal Bozulma

Abay, sadece bireysel zaafı değil, dönemin yöneticilerini ve toplumsal çarpıklıkları da şiirlerinde hedef alır. Kadıların ve bolısların (yöneticilerin) rüşvetçi, ahlaksız ve halktan kopuk tutumlarını sert bir dille eleştirir:

*“Atların sineklerden korunmak için yaptığı gibi durmadan baş sallama”
(Yöneticilerin sahte saygı ifadelerini hicveder.)* (Ayan, 2017, s. 118)

Şairin bu dizelerinde, sömürge yönetimi altında yaşayan Kazak halkının ahlaki çöküşüne tanıklık eden bir aydın profili belirgindir.

2. Abay’ın Kara Sözlerinde Toplumsal Değerler

Abay Kunanbayev’in Kara Sözler adlı eseri, 19. yüzyıl Kazak toplumunun sosyal, ahlaki ve kültürel meselelerini ele alan derinlikli bir düşünce metnidir. Sohbet tarzında kaleme alınan bu 45 sözlük eser, sadece bireysel davranışlara değil, aynı zamanda dönemin sosyal düzenine, eğitim anlayışına, ahlaki yozlaşmaya ve yöneticilere dönük sert eleştiriler içerir. Abay, halkının geri kalmışlığı karşısında yalnızca şikâyet etmekle yetinmemiş, bu sorunların üstesinden gelebilmek için çözüm odaklı bir ahlak ve eğitim anlayışı geliştirmiştir.

Ahlak ve Erdem

Kara Sözler’de en fazla öne çıkan değerlerden biri ahlakıdır. Abay, bireyin kişisel olgunluğunu sadece dini ibadetlerle değil, akıl, vicdan ve erdemle desteklenmiş bir yaşam tarzıyla tanımlar. On üçüncü sözde şöyle der:

“Hangi emre iman edilirse, onun gerçekliğine akıl ile varmak, akıl yolu ile delillendirmek imandır.” (Kunanbayev, 1995, s. 81)

Bu ifadeyle, inancı körü körüne bir teslimiyet olarak değil, akıl süzgecinden geçirilmiş bir bilinç hali olarak tanımlar. Abay’a göre, ahlaki ve dini bütünlük için bireyde hem vicdan hem de akıl işlevsel olmalıdır.

Adalet ve Sosyal Eleştiri

Abay, Kara Sözler’de adaletsizliği ve toplumda yaşanan eşitsizlikleri eleştirirken, özellikle üçüncü sözde halkın yöneticileri olan bolıslık (muhtar) seçimlerinde yaşanan yozlaşmaya değinir:

“Halk arasındaki iyi insanların aleyhine, yalan yere ‘çaldı, yağmaladı’ diyerek suç isnat edilir. İftira ile seçim dışı bırakılırlar.” (Ayan, 2017, s. 66)

Bu örnekler, Abay’ın sadece bireyi değil, sistemi ve kurumları da hedef alan bir ahlakî reformcu olduğunu gösterir.

Çalışkanlık ve Tembellik

Abay, tembelliği hem bireysel hem de toplumsal çöküşün kaynağı olarak görür. Altıncı sözde şu ifadeleri kullanır:

“Müzmin tembel, dalgacı... görünüşiün iyi, için pis. Sonunu düşünmez, bir şekilde yaşayayım der. Bu hâle düşmektense, Allah’ın gönderdiği ecel daha hayırlıdır.” (Ayan, 2017, s. 69)

Otuz üçüncü ve otuz yedinci sözlerde ise çalışmanın ve zanaat edinmenin gerekliliğini vurgular:

“Hiç tembellik yapmadan çalışmak gerekir... Şansla padişah olmaksızın aklıyla yükselen yeğdir.” (Ayan, 2017, s. 92, 96)

Bu sözler, Abay'ın alın terine verdiği değeri ve Kazak toplumunu üretkenliğe çağıran bir tavır geliştirdiğini ortaya koyar.

Eğitim ve Cehaletle Mücadele

Kara Sözler'in genelinde eğitimin, bireyin ve toplumun ilerlemesindeki kilit rolü vurgulanır. Abay'a göre cehalet, sadece bireysel bir eksiklik değil, toplumsal yozlaşmanın temelidir. Üçüncü sözde bu konuda şöyle der:

"Tembel kişi korkak ve gayretsiz olur; gayretsiz kişi övünge ve korkaktır; övünge kişi akılsız ve arsız olur." (Ayan, 2017, s. 57)

Otuz sekizinci sözde ise daha genel bir tanım yapar:

"Tembellik, tüm dünyadaki sanatın düşmanıdır." (Ayan, 2017, s. 106)

Bu ifadeler Abay'ın, eğitimsizliğin tembelliğe, tembelliğin de ahlaki çöküntüye yol açtığı yönündeki düşünsel sistemini açıkça gösterir.

Dini Bilinç ve Vicdan Eğitimi

Kara Sözler'de dini değerler, şekilcilikten uzak bir ahlaki bilinçle harmanlanarak sunulur. Abay, ibadetlerin mekanik değil, anlamlı olması gerektiğini savunur. On üçüncü sözde belirttiği gibi iman, akıl ile temellendirilmelidir. Aynı zamanda halkın dini yanlış anlamalarına da sıkça gönderme yapar. Ona göre gerçek iman, bireyin davranışlarında ve vicdanında görünmelidir.

3. Genel Değerlendirme ve Karşılaştırma

Abay Kunanbayev'in şiirleri ile Kara Sözler'i arasında biçimsel farklılıklar bulunsa da içerik bakımından büyük bir bütünlük göze çarpar. Her iki türde de Abay, bireyin iç dünyasından başlayarak toplumsal yapıya uzanan geniş bir değerler dizgesini işler. Bu yönüyle Abay'ın eserleri hem birer edebî metin hem de ahlaki-sosyal birer rehber niteliği taşır.

Biçimsel Farklılıklar, Tematik Bütünlük

Şiirlerinde Abay daha estetik, mecazlı ve çağrışım yüklü bir dil kullanırken; Kara Sözler'de doğrudan, yalın ve öğretici bir söylem tercih etmiştir. Bu fark, şiirlerin duygusal ve çağrışımlı doğası ile düzyazının mantıksal ve anlatıcı yönünün gerekliliklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak her iki türde de ortak tema, "ideal insan" ve "ahlaklı toplum" tasavvurudur (Ayan, 2017: 114).

Ortak Temalar ve Vurgular

1. **Ahlak:** Şiirlerde «beş dost, beş düşman» şeklinde sınıflandırılarak mecazlı anlatımla sunulan ahlaki yapı, Kara Sözler'de daha somut ve sistematik bir biçimde açıklanır (Kunanbayev, 1995: 112, 81). Ahlak, Abay'ın hem birey hem toplum için temel dayanağıdır.

2. **Eğitim ve Cehalet:** Şiirlerde cehaletin birey üzerindeki etkisi öne çıkarken ("İlimsiz ahiret de yok, dünya da yok"), Kara Sözler'de bu durum bir sosyal teşhis haline getirilmiştir. Özellikle 6. ve 38. sözlerde tembellik, cehalet ve yüzeysellik toplumsal çöküşün temel nedenleri olarak açıklanır (Ayan, 2017: 69, 106).

3. **Çalışkanlık:** Şiirlerde alın teri kutsanırken ("Enbek etsen erinbey, Toyadı karnın tilenbey"), Kara Sözler'de üretkenliğin sadece bireysel değil toplumsal bir zorunluluk olduğu belirtilir. Özellikle 33. söz, çalışkan insan ile şans eseri yükselen birey arasındaki farkı vurgular (Ayan, 2017: 92; Kunanbayev, 1995: 99).

4. **Toplumsal Eleştiri:** Şiirlerde semboller ve benzetmeler yoluyla yapılan eleştiriler, Kara Sözler'de adeta sosyolojik bir gözlemci titizliğiyle doğrudan ifade edilir. Her iki türde de yöneticiler, din adamları ve halkın gaflet içindeki tutumu sert bir dille eleştirilir (Beylur, 2023: 5).

5. **Din ve Vicdan:** Abay'ın din anlayışı her iki türde de şekilcilikten uzak, bilinçli ve ahlaka dayalı bir inanç sistemi şeklindedir. On üçüncü sözde "akıl ile iman" kavramı vurgulanırken, şiirlerde bu daha çok «sahte dindarlık» eleştirisi üzerinden görünürlük kazanır (Kunanbayev,

1995: 81).

İdeal Bireyden İdeal Topluma

Abay, birey merkezli bir ahlak inşa etmeye çalışırken, nihai hedef olarak sağlıklı ve ilerici bir toplum öngörür. Ona göre birey; akıl, irade ve ahlak sahibi olmadıkça, toplum da yozlaşmaya mahkûmdur. Bu bağlamda, şiirlerinde bireysel uyanışı hedeflerken, Kara Sözler’de sistemsel eleştiriler üzerinden daha kolektif bir iyileşme önerir.

Sonuç

Abay Kunanbayev, yalnızca Kazak edebiyatının kurucusu değil, aynı zamanda halkını hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ahlaki, düşünsel ve kültürel bir dönüşüme çağıran bir mütefekkidir. Onun şiirleri ve Kara Sözler’i, birbirini tamamlayan iki temel yapı taşını oluşturur. Abay, şiirlerinde çoğunlukla bireye seslenirken, Kara Sözler’de doğrudan halkın geneline ve yöneticilere hitap eder. Her iki türde de ortak amaç, cehalet, tembellik, ahlaki yozlaşma ve bilinçsizlik gibi unsurlarla mücadele ederek Kazak toplumunu “adam bol” (insan ol) ilkesi çerçevesinde yeniden inşa etmektir.

Abay’ın şiirlerinde yer verdiği ahlaki ikilikler –“beş dost, beş düşman” gibi– bireyin kendi iç dünyasında gerçekleştirmesi gereken bir muhasebeyi teşvik ederken; Kara Sözler’de bu iç muhasebe, toplumun tamamına yansıtılan sosyolojik ve felsefi bir sorgulamaya dönüşür. Eğitim, din, çalışkanlık, dürüstlük, vicdan ve özgür düşünce; Abay’ın inşa etmeye çalıştığı ideal toplumun temel yapı taşlarıdır.

Gerek estetik gücü yüksek şiirlerinde, gerekse sade ve doğrudan anlatımlı Kara Sözler’inde Abay, geleneksel Kazak yaşamını modernleşmenin eşiğinde ahlaki bir sorguya çeker. Bu sorgulama, sadece 19. yüzyıl Kazak toplumunun değil, çağdaş Kazakistan’ın da hâlen karşı karşıya olduğu sorunlara ışık tutmaktadır. Bugün dahi Abay’ın “ahlaklı birey-erdemli toplum” tasavvuru, yalnız Kazak halkı için değil, tüm Türk dünyası ve hatta evrensel düzlemde insani değer arayışında olan tüm topluluklar için güçlü bir referans niteliğindedir.

Sonuç olarak, Abay’ın şiirleri ve Kara Sözleri, geçmişiyile yüzleşen ama geleceği inşa etmek isteyen bir toplumun düşünsel temelini atmıştır. Onun eserleri, edebiyat ile düşünceyi, bireyle toplumu, gelenek ile modernliği aynı potada eriterek çağları aşan bir anlam ve değerler sistemi sunmaktadır.

Kaynakça

Ayan, E. (2017). *Bir Devrin Aynası: Abay Kunanbay ve Kara Sözler*. Ankara, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Beylur, S. (2023). Kazak Modernleşmesinin Habercisi Abay Kunanbayoğlu’nun Eserlerinde Eğitim, Din ve Aile. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1–8.

Hopaç, M. (2013). Kazak Aydınlanmasında Abay Kunanbayev Düşüncelerinin Etkileri Üzerine. *Akademik Bakış Dergisi*, (37), 1–11.

Kunanbayev, A. (1995). *Kara Sözder men Ölender* [Kara Sözler ve Şiirler]. Almatı, Jazuşı baspası.

Sametova, Z. (2024). Abay’ın Çocuk Eğitimi ile İlgili Görüşlerinin Kazakistan’ın Eğitim Politikalarına Yansımaları. *Millî Eğitim*, 53(241), 397–408.

Sharifova, S. (2021). Abay Kunanbayev’in Kara Söz Eserinin Tür Özellikleri, Sorunsalları ve Edebi Dili. *Azerbaijan National Academy of Sciences*.

References

Ayan, E. (2017). *The Mirror of an Era: Abay Kunanbay and the Book of Words*. Ankara, Khoja

Ahmed Yasawi University Press.

Beylur, S. (2023). Education, Religion, and Family in the Works of Abay Kunanbayev, the Herald of Kazakh Modernization. *Izmir Journal of Social Sciences*, 5(1), 1–8.

Норақ, М. (2013). On the Influence of Abay Kunanbayev's Thoughts in Kazakh Enlightenment. *Academic Review Journal*, (37), 1–11.

Kunanbayev, A. (1995). *The Book of Words and Poems*. Almaty, Zhazushy Publishing House.

Sametova, Z. (2024). Reflections of Abay's Views on Child Education in the Educational Policies of Kazakhstan. *National Education*, 53(241), 397–408.

Sharifova, S. (2021). Genre Features, Problematics, and Literary Language of Abay Kunanbayev's "Book of Words." *Azerbaijan National Academy of Sciences*.

Дөне Арслан

Кастамону университети, Кастамону қаласы, Түркия.

(E-mail: darslan@kastamonu.edu.tr)

Абай Құнанбайұлының өлеңдері мен «Қара сөздерінде» қоғамдық құндылықтардың көрінісі

Аңдатпа. Бұл мақалада XIX ғасырдағы қазақ қоғамының әлеуметтік және ой-саналық жаңғыру үдерісінде маңызды рөл атқарған Абай Құнанбайұлының өлеңдері мен қара сөздері арқылы қоғамдық құндылықтардың қалай бейнеленгені қарастырылады. Абай – тек ақын ғана емес, сонымен қатар моральдық философ әрі ағартушы ретінде қазақ мәдениетінің жаңғыруында жетекші тұлға болған. Ол өз өлеңдерінде жеке жауапкершілік, адамгершілік, еңбекқорлық, білім және діни сана тақырыптарын қозғап, тұлғалық негізде құндылықтар жүйесін қалыптастырды. Ал «Қара сөздер» атты прозалық еңбегінде бұл құндылықтарды тікелей, жүйелі және сыни тұрғыда талдап, қоғамның кемшіліктерін ашып көрсетті.

Мақалада Абайдың өлеңдері мен қара сөздері салыстырмалы түрде талданып, адамгершілік, оқу-білім, еңбек, әділет және дін секілді негізгі тақырыптар бойынша формалық және мазмұндық ұқсастықтар анықталады. Өлеңдерде көбінесе көркем, бейнелі тіл қолданылса, «Қара сөздерде» қарапайым әрі тәрбиелік сипаттағы тіл басым. Екі жанрда да Абайдың түпкі мақсаты – қазақ халқын надандық, жалқаулық пен моральдық азғындаудан арылтып, «адам бол» ұраны төңірегінде саналы әрі ізгілікті қоғам қалыптастыру. Абайдың бұл идеялары тек XIX ғасырдағы қазақ қоғамына емес, қазіргі Қазақстанның да әлеуметтік-мәдени дамуына терең әсерін тигізіп отыр.

Түйін сөздер: Абай Құнанбайұлы, Қара сөздер, қазақ әдебиеті, қоғамдық құндылықтар, адамгершілік пен білім

Done Arslan

Kastamonu University, Kastamonu, Türkiye

(E-mail: darslan@kastamonu.edu.tr)

Representation of Social Values in the Poems and Kara Sözler of Abay Kunanbayev

Abstract. This paper examines the representation of social values in the poems and *Kara Sözler* (Book of Words) of Abay Kunanbayev, a prominent figure in the sociocultural and intellectual transformation of 19th-century Kazakh society. More than just a poet, Abay was a moral philosopher and public intellectual who played a pioneering role in the modernization of Kazakh culture. In his poems, Abay emphasizes individual responsibility, moral virtue, diligence, education, and religious consciousness, promoting a value system grounded in

personal development. In contrast, his *Kara Sözlər* offers a more direct, systematic, and critical examination of these values, addressing the structural flaws of Kazakh society at the time.

The paper presents a comparative analysis of Abay's poetry and prose, focusing on core themes such as ethics, education, labor, justice, and faith. While his poetry employs a more metaphorical and aesthetic language, the *Kara Sözlər* adopt a straightforward and didactic tone. In both genres, Abay's ultimate goal is to guide the Kazakh people away from ignorance, laziness, and moral decay, toward the ideal of "adam bol" ("be a true human being"). His vision seeks not only to cultivate virtuous individuals but also to establish a just and enlightened society. Abay's intellectual legacy continues to influence not only 19th-century Kazakh life but also the sociocultural identity of contemporary Kazakhstan.

Keywords: Abay Kunanbayev, *Kara Sözlər*, Kazakh literature, Social values, Ethics and education.

Yazar hakkında bilgi:

Döne Arslan – PhD, Doktor Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0550-9554>

Автор туралы мәлімет:

Дөне Арслан – PhD, аға оқытушы, Кастамону университеті, Кастамону, Түркия.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0550-9554>

Information about authors:

Döne Arslan – PhD, Assistant Professor, Kastamonu University, Kastamonu, Türkiye.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0550-9554>

